

El Consell Permanent de l'IEC acordà realitzar en cada Ple una semblança d'un membre dels primers temps de l'Institut per a contribuir a fer viva la història de la institució als membres actuals. A continuació, s'inclouen les semblances presentades pel senyor Oriol Casassas i Simó sobre Miquel A. Fargas i Roca; pel senyor Francesc Fontbona i de Vallescar sobre Joaquim Folch i Torres, i pel senyor Jordi Sales i Coderch sobre Jaume Serra i Hünter.

Miquel A. Fargas i Roca

(4.12.1858 - 22.2.1916)

Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons

PER ORIOL CASASSAS I SIMÓ

«Tot això ens ensenya prou clar que qui renuncia a la llengua pròpia, escapça sa personalitat traient-li o desfigurant un de sos atributs; qui no conreua la personalitat perd força i qui perd força és vençut i acaba per desaparèixer.»

«Al renaixement literari, artístic i històric de la llengua catalana, fill de l'impuls que els homes de la nostra terra han donat a llurs especialitats, havia de venir forçosament el renaixement científic en totes ses branques i els qui a la ciència dediquem gran part de les nostres energies, havíem de trobar a mancar aqueixa eina de treball que és la llengua pròpia.»

«Era precís que un estol de joves embaumats i nodrits de tres grans virtuts, l'amor, la generositat i la laboriositat, fessin un va-i-tot i demanessin la belligerància de la nostra llengua en el comerç científic [...].»

«Etcètera, etcètera.»

Són paraules del president Miquel Fargas i Roca dites el dia 22 de juny de 1913, en l'acte inaugural del Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana.

Presidia aquell Primer Congrés i era president —el primer president— de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans. I era catedràtic de Ginecologia de

la nostra Facultat i era un dels màxims assessors d'Enric Prat de la Riba en qüestions de sanitat.

I era l'avi matern del nostre enyorat company Ramon Trias i Fargas, a la muller del qual —la bona amiga Montserrat Trueta— dec part de la informació que ha fet possible aquest esbós biogràfic. Li'n vull donar les gràcies públicament i vull també expressar el meu reconeixement al metge Alonso i Duat, el devot estudiós de la figura del professor Fargas, per la decisiva utilitat que m'han reportat els seus treballs.

Els primers anys

Una nota necrològica de l'Institut (*L'Institut d'Estudis Catalans. Els seus primers XXV anys*, Barcelona, 1935) diu que «Miquel A. Fargas i Roca nasqué el dia 8 de desembre de 1858 a Castellterçol, d'una família assenyada, laboriosa, modesta, de costums genuïnament catalans». (Per fer honor a la veritat, la nota hauria de dir «dia 4»; el dia 8 fou el del bateig, tal com testifica l'acta baptismal que signa mossèn Valentí Agramunt, rector de l'església parroquial de Sant Fruitós. Igualment, la «A.» que acompanya el nom de «Miquel» és la inicial d'Arcàngel i no pas la d'Àngel, com és tan freqüent de veure escrit.)

Miquel va néixer a «cal fuster de la plaça», denominació que procedia de l'ofici dels avis. Fou el segon fill de Francesc Fargas i Francesca Roca, uns «assenyats i laboriosos» pagesos que, a més d'ocupar-se de les terres, fabricaven roba (l'un diu tovalloles, l'altre diu estamunya) en un teler instal·lat a l'entrada de casa; al costat, això sí, del venerable banc de fuster de l'avi difunt.

Miquel —de la mateixa manera que el seu germà Ramon, l'hereu— estudià als escolapis de Moià. Quan acabà el batxillerat, fou portat a Barcelona, la ciutat que els seus amics ocasionals —estiuiejants a Castellterçol un any i un altre— havien convertit en la ciutat dels seus somnis. Un dels mestres escolapis de Moià li havia recomanat la carrera de medicina i Miquel Fargas, a la vella Facultat del carrer del Carme —on ara hi ha la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya—, començà el curs, l'anomenat d'ampliació; era l'any 1874. Ell, «amb la seva gorra i el seu gec, davant d'aquells senyorets ben vestits i vistosos, que ja fumen i són uns vells de quatre dies» (Jeroni Estrany, als «Quaderns d'Estudi»), se sent avergonyit. «fuig d'aquell lloc on son amor propi ha rebut tan forta punyida» i no torna a la Facultat: passa les hores badant pels molls, escoltant per les places els discursaires aspirants a orador i tafanejant per les parades de llibres. Fins que arriba Nadal i anuncia als de casa la intenció d'abandonar els estudis, intenció que no s'arribà a realitzar perquè el pare el convencé almenys d'acabar el curs.

El fet és que Miquel Fargas torna a la Facultat i es proposa de sobrepujar amb bons resultats acadèmics els companys que l'havien menystingut. A final de curs obté les màximes qualificacions i les mateixes notes —sempre el *sobresaliente* i el premi extraordinari— es repetiran al llarg de tota la carrera.

Aquells anys, la Facultat de Medicina era, simplement, penosa: d'instal·lació material inadeguada i amb uns professors de retòrica ampullosa. Els exercicis pràctics era ordenat que es fessin al veí Hospital de la Santa Creu, que des de la seva fundació l'any 1401 no havia experimentat cap transformació essencial. Només en comptats casos un professor era alhora catedràtic de la Facultat i cap de Servei de l'Hospital; en la gran majoria de matèries no era així, la qual cosa agreujava comprensiblement la qualitat de la docència. L'excèpcional i saludable coincidència es donava en la persona de Bartomeu Robert, el gran mestre de patologia i clínica mèdiques que —revolucionari en el seu temps— explorava els malalts i raonava el diagnòstic i la terapèutica, i, sobretot, entaulava diàleg amb els deixebles. Si el doctor Robert inicià la transformació en l'ensenyament de la medicina interna, Jaume Pi i Sunyer —gran amic de Ramón y Cajal— ho féu, des de la càtedra de Patologia General, en el de les ciències experimentals.

Miquel Fargas, per oposició, assolí el càrrec d'alumne intern i, encara estudiant, publicà en diverses revistes científiques (*Revista de Ciencias Médicas*, *Gaceta Médica Catalana*, *Boletín Médico-Escolar*) treballs sobre, per exemple, la cisticercosi en el conill (1878), l'acció fisiològica del cafè o de l'alcohol (1879), l'hermafroditisme (1880), la tetània (1881) o el reumatisme infantil (1881). Tenia vint-i-dos anys quan acabà la carrera.

El metge. L'especialista

L'any 1883 obtingué, també per oposició, la plaça de director del Departament Anatòmic de la Facultat, un càrrec que li possibilità uns estudis que feren possible la publicació, aquell mateix any, d'una obra sobre l'anatomia dels centres nerviosos.

Que un cirurgià ha de tenir sòlids coneixements d'anatomia és unànimement acceptat; doncs bé, Miquel Fargas demostrà —des d'una absoluta confiança en la ciència— que la possessió dels secrets més íntims de l'anatomia i de l'anatomia patològica desproveïa la cirurgia d'una gran part del seu risc.

L'any 1882 —encara no feia un any i mig que havia acabat la carrera i quan estava gairebé decidit a especialitzar-se en pediatria— Miquel Fargas atengué una malalta d'aspecte deplorable, amb una caquèxia extrema, tot a causa d'un quist ovàric voluminosíssim. El problema només tenia una solució: la quirúrgica. I Fargas, ajudat per tres

devots companys, el dia 23 de novembre, en un quart pis de les Basses de Sant Pere, en una habitació convertida en rudimentària sala d'operacions, deslliurà el quist de les adherències que el subjectaven a la paret de la fossa ilíaca i a la S ilíaca del còlon i l'extirpà; en van ésser extrets quaranta-un litres de líquid.

L'èxit d'aquesta intervenció féu que Miquel Fargas es decidís per una especialitat quirúrgica i el fet que la seva actuació en pacients d'afeccions semblants a la de l'operada fos repetidament sol·licitada l'inclinà preferentment cap a la ginecologia.

Salvador Cardenal no s'ho acabava de creure. Des de 1878 era director de l'Hospital del Sagrat Cor, que, pel prestigi del mestratge que hi exercia, rebé el nom de «la Meca de la cirurgia catalana». Quan, arran de la mort de Fargas, a la Reial Acadèmia de Medicina Cardenal llegia l'oració necrològica, explicà la seva reacció d'estupefacció d'aquell llunyà 1882. Digué: «Acabava de llançar-me a la pràctica de la gran cirurgia abdominal i tenia, tot i un reduït nombre de laparotomies, una certa il·lusió de ser el cirurgià que entre nosaltres n'havia practicat més i gairebé l'únic que les portava a un felicitat terme; i un dia em diuen que un jove col·lega, acabat de sortir de l'Escola de Medicina, havia inaugurat la seva carrera practicant una ovariectomia; i, encara no refet de l'estupor de la sorpresa, es repeteix l'assaig una, dues i més vegades, amb el mateix èxit que la primera.» Els sis anys que Cardenal era més gran que Fargas no foren cap obstacle perquè entre ells dos s'acabés establint una relació de gran consideració i una molt bona amistat.

Salvador Cardenal havia estat l'introduïdor a casa nostra de les doctrines de Lister, les de l'antisèpsia; l'any 1880 havia publicat el *Manual práctico de cirugía antiséptica*. Naturalment, tots els cirurgians conscients «ens afanyàvem a combatre i destruir els microorganismes causants de les infeccions mèdiques i quirúrgiques», diu Jeroni Estrany, un col·laborador de Miquel Fargas, «així com més tard, i en Fargas ha estat un dels primers a resseguir aqueixa nova i naturalíssima via, ens afanyem més que tot a barrar el pas als microorganismes i evitar el seu ingrés en l'organisme del malalt».

Miquel Fargas s'adonà molt aviat que en les habitacions domèstiques on en aquells inicis duia a terme les intervencions era absolutament impossible de practicar l'antisèpsia i, molt més encara, era irrealitzable qualsevol intent d'asèpsia. Calia aconseguir una instal·lació adequada. Eren uns temps, però, d'una resistència enorme a seguir un tractament —el que fos— fora del domicili; i l'hospital era el recurs reservat només als sectors de la població més desvalguts. La instal·lació adequada només podia ésser una clínica, tot i que posar-la en marxa podia conduir amb moltes probabilitats a un fracàs econòmic. Mentre es pensava en una solució, una malalta que es negava a ingressar a l'hospital i no tenia cap familiar a Barcelona féu que hom decidís peremptòriament

d'instal·lar una, diguem-ne, clínica al carrer de l'Hospital, número 133, primer pis; amb uns mobles llogats —dos llits i unes taules—, el local resultava d'una molt marcada modèstia —després, ràpidament, anà millorant—; però en aquella galeria coberta convertida en sala d'operacions ja era possible de practicar, durant tot el temps de la intervenció, les acreditades vaporitzacions de fenol després que, prèviament, els membres de l'equip quirúrgic haguessin romàs cinc minuts en un recambro saturat de vapors sulfurosos respirant per un tub connectat a l'exterior. El pis disposava d'un terradet on fou edificat un eficient laboratori microbiològic i d'anàlisis clíniques.

La relació del èxits professionals de Miquel Fargas fa rodar el cap: el 1883 practica la primera histerectomia per mioma intrauterí i el 1885 la primera gastroenterostomia realitzada a l'Estat espanyol; el 1886 publica un opuscle titulat *Primera serie de diez laparotomías*, que provocà, en el món mèdic, una veritable sorpresa; i, per acabar els exemples, l'any 1892 practica la primera laparotomia del país per embaràs ectòpic diagnosticat prèviament.

Aquest any 1892 abandonà el carrer de l'Hospital i instal·là la seva clínica a la casa número 333 del carrer del Consell de Cent, del tot destinada a la funció assistencial: disposava de vint-i-cinc llits, d'una moderna sala d'operacions, de sala d'esterilització i d'un laboratori amb bon utilatge. La preparació del personal auxiliar entre nosaltres era tan deficient —l'Escola d'Infermeres de la Mancomunitat encara era lluny—, que el doctor Fargas decidí de contractar unes monges italianes.

Per la inquietud de Miquel Fargas, per la seva voluntat de superació i pel seu esperit d'home de ciència, el seu íntim col·laborador Jeroni Estrany arribà a dir que, categòricament, «es pot afirmar que el Dr. Fargas és qui va presentar a Espanya la ginecologia com un cos de doctrina perfectament constituït, qui entre nosaltres donà solidesa a aqueixa especialitat que alguns cultivaven amb un caràcter d'absolut empirisme».

El mateix doctor Fargas, al cap d'un any de la inauguració de la nova clínica, va escriure —probablement amb un discreta certa ironia—: «Per aquell temps llegia, amb sorpresa, les obres de Churchill, Schröder, Hart i Barbour, Hegar, etc., i em quedava admirat del que en altres països es feia en relació a la ginecologia, i vaig arribar a pensar, abans que la pràctica em demostrés el contrari, que potser la nostra terra era tan afortunada que no hi existien quistos d'ovari, fibromes d'úter de curs greu, piosalpingitis, prolapses de matriu, fistules vèsico-vaginals, esquinçaments ano-perineals, etc, etc.»

Podríem concloure —també irònicament— que per culpa de Miquel Fargas totes aquestes afeccions i encara unes altres feren aparició al nostre país.

I la família, encara

Miquel Arcàngel Fargas i Roca, tot i la seva activitat febril, continuava essent fill de Castellterçol i el darrer diumenge d'agost no se'n perdia cap any la Festa Major. En una ocasió hi conegué la senyoreta Carolina Raymat, filla d'uns propietaris rurals lleidatans, i «començà per a ells un bell i reposat idil·li» que conduí al casament. Tingueren set fills: primer la Carolina, que es casà amb el doctor Manuel Salvat i Espasa, promotor, amb el cirurgià Enric Ribas i Ribas, dels congressos de Metges de Llengua Catalana; després la Mercè; després la Montserrat, que amb Antoni Trias i Pujol foren els pares del nostre Ramon Trias i Fargas; després en Miquel, que seguí els passos del pare però li sobrevisqué pocs anys i que l'any 1917 revisà la tercera edició del seu *Tratado de ginecología*; després la Maria, i encara dues nenes més que moriren al cap de poc de néixer. I, segons diuen, de cap manera no es pot silenciar la sogra, la senyora Maria Barcino vídua Raymat, que, de caràcter meticulós, decidit i organitzador, d'un tacte exquisit i d'un seny pausat i mesurat, fou la clau de la bona marxa de la clínica. La sintonia amb el gendre era total; diuen que la senyora Maria havia confessat més d'una vegada que «a en Fargas li donaria deu filles, si deu filles tingués».

Com que Miquel Fargas —hem dit— continuava essent fill de Castellterçol i del plàcid racó del Vallès que l'envolta, cada any —per setmana santa i, no cal dir, a l'estiu— es traslladava amb els seus a una casa de Poses, prop de Sant Quirze Safaja. A respirar-hi la serenitat de l'aire de la dilatada terra.

El mestre

No podia ésser altrament: Fargas, l'any 1893, fou designat catedràtic de Ginecologia i Obstetrícia de la Facultat de Barcelona. Havia guanyat unes disputadíssimes oposicions en què, entre alguns altres contrincants, li havia el doctor Sojo, una persona d'uns coneixements tan extensos que acabà ocupant —per sorprenent que resulti— la Càtedra d'Otorinolaringologia.

Fargas, a l'Hospital de la Santa Creu, trobà un servei universitari (!) compost de set llits de ginecologia i altres tants d'obstetrícia, i que no disposava de dispensari, ni de laboratori, ni de taula d'exploració, però que —això sí— comptava amb una habitació atrotinada i fosca que, a part de guardar els mals endreços, servia de sala d'operacions. Fargas hi portà instrumental de la seva clínica, hi portà higiene i aires nous i, a més, hi portà els ajudants de la seva confiança (Francesc Terrades, Jeroni Estrany,

Miquel Carbó, Francesc Dòria, Manuel Salvat, Pau Torras, Francesc Fàbregas, etc.), un equip que els estudiants batejaren amb el nom de l'«Escola de Salern».

D'acord amb Joaquim Bonet i Amigó —més tard, baró de Bonet—, Fargas dedicà la seva acció docent a la ginecologia i Bonet a l'obstetrícia.

Moisès Broggi refereix (conferència pronunciada al Club d'Amics de la UNESCO el mes de maig de 1990) que el professor Fargas «des del començ s'havia apartat de la rutina general i emprava ja en aquella època el que se'n diu mètode inductiu. No donava cap lliçó sense la presència de la pacient, de forma que tot el que ensenyava era a partir del fet patològic a la vista. Després de l'examen meticulós de la malalta, en el qual els alumnes hi participaven, venia la discussió, de la que se'n derivava, per un procés lògic, el diagnòstic i el millor tractament a seguir. D'aquesta manera és com les lliçons no s'obliden mai».

Un dels constants col·laboradors de Fargas, Francesc Terrades, explica (*Analys de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya*, febrer de 1917) que «en medicina les coses no sempre són clares i quan entrava a la Clínica un cas difícil, si no podia fer diagnòstic ho confessava ingènument i ensenyava a saber esperar»; «i si un diagnòstic resultava equivocat, el cas servia per a nous raonaments i, convençut que el mestre també pot equivocar-se, acceptava la discussió amb els seus deixebles».

No cal dir que actituds com aquesta —que avui encara no són generals— en aquells anys eren una veritable excepció.

En conseqüència, si ningú no discuteix que el primer autèntic mestre de clínica mèdica de la nostra Facultat fou Bartomeu Robert i el primer autèntic mestre de les disciplines bàsiques fou Jaume Pi i Sunyer, també tothom acorda que el primer mestre de bona llei en el camp de les especialitats fou Miquel Fargas i Roca i que, desapareguts Pi i Sunyer (1897) i Robert (1902), ell era, de tot el claustre, l'únic professor amb cara i ulls.

El panorama material canvià notablement amb la inauguració de la Facultat del carrer de Casanova i l'Hospital Clínic annex, el dia 2 d'octubre de 1906. Havien passat vint-i-nou anys des de la compra dels terrenys i vint-i-un des de la col·locació de la primera pedra; cànvidament, algú podria arribar a creure que d'un espai de temps tan dilatat en devia resultar una obra modèlica, que resistiria el pas dels anys i l'adopció dels progressos científics.

Els estudiants, molt respectuosos amb les formes, es feren traslladar del carrer del Carme al de Casanova en carruatges, com la resta del material.

L'any 1910 fou extremament trist i difícil per a Miquel Fargas. El Dilluns de Pasqua era a Poses, la casa dels ben guanyats descansos; tingué un ictus apoplèctic que li

causà una hemiplegia amb extenses zones d'anestèsia, una marcada atàxia i, a més, un desesperant singlot que durà, dia i nit, setmanes senceres. El visitaren Pere Esquerdo i Lluís Barraquer i Roviralta, que donaren poques esperances a la família.

Miquel Fargas mantenia una lucidesa total: el camp que observava des de l'habitació era nevat, en contrast amb l'ardorosa decisió, ja des d'aquell primer moment, d'emprendre, tan aviat com pogués abandonar el llit, un voluntariós programa de recuperació. Féu de tot: al pati de Poses muntà un joc de bitlles i el braç afectat anà agafant força i precisió, la sensibilitat anà despertant-se. Un cop a Barcelona, es proveí d'una taula de billar i la precisió dels dits continuà fent progressos. Només al cap d'un parell d'anys escrivia amb la seguretat d'abans i operava amb l'aplom i la llestesa de sempre. El dia de la represa de l'activitat quirúrgica l'amic Salvador Cardenal, mig amagat, es disposava a intervenir-hi si les coses no acabaven d'anar bé; Fargas acabà l'operació i Cardenal no hagué de sortir de l'amagatall.

Naturalment, el pas del professor Fargas per la Facultat deixà devots deixebles. Els estudiants del meu temps en coneguèrem dos: el professor Víctor Conill i Montobbio i el professor Pere Nubiola i Espinós —un digníssim successor de Fargas—, que, a l'entrada del seu servei, col·locà un relleu amb l'efígie del mestre.

La responsabilitat conferida

L'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques havia nascut l'any 1878 per la fusió d'El Laboratorio —fundat per cinc estudiants de medicina el 1872— i l'Academia de Ciencias Médicas —fundada el 1876. En formava part, sense excepció, el sector més inquiet, més obert, més atent als progressos, de tot el nostre àmbit de ciències de la salut. D'aquest món, era l'únic centre d'exposició de resultats, de contrast d'opinions, de diàleg. Els seus presidents eren elegits entre les màximes figures: Bartomeu Robert, Pere Esquerdo, Salvador Cardenal, etc. I, naturalment, Miquel Fargas i Roca. En fou president els anys 1897 i 1898 i tornat a elegir per al període 1902-1904.

En aquells anys —ja ho hem vist— era excepcional de trobar un mestre que ensenyés d'observar, una activitat tan senzilla com imprescindible; i això, tant a la Facultat com als hospitals. L'any 1897, l'Acadèmia i Laboratori, que s'havia traslladat a uns locals del carrer de la Portaferrissa, número 6, més espaiosos, i que era presidida pel doctor Fargas, no ens ha de sorprendre que cuités a crear uns laboratoris. El primer fou el de Bacteriologia, que dirigí Ramon Turró —Salvador Cardenal féu donació del primer microscopi—; el següent el Laboratori d'Histologia, que s'encarregà a Josep A. Barraquer,

i encara s'hi formà el d'Anàlisi Química Aplicada a la Clínica sota la direcció de Benet Oliver i Rodés. Gràcies a aquesta iniciativa del president Fargas, que mitigava les deficiències docents oficials, només fins a l'any 1916 havien rebut ensenyament als Laboratoris de l'Acadèmia 461 alumnes, entre metges, farmacèutics, veterinaris i estudiants, i hi havien estat preparades sis tesis de doctorat.

El dia 5 de juliol de 1894 Miquel Fargas ingressà a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona. El discurs d'ingrés tractà de la patogènia i del tractament de les conseqüències immediates de la laparotomia, un tema del qual podia parlar amb reconeguda autoritat. Fargas havia seguit el progrés i els nous criteris que n'havien anat derivant, i en el seu discurs no estalvià la crítica implacable de la tècnica que ell mateix havia practicat deu anys abans: el superat listerisme, l'absència de guants, l'ús d'una mena de tovallola per a eixugar-se la sang, etc. Respongué Salvador Cardenal, que, d'acord amb el recipiendari, remarcà el gran paper de pioner de Joseph Lister, el cirurgià anglès introductor dels mètodes antisèptics. Fargas fou un assistent assidu a les sessions de la Reial Acadèmia. Contestà al discurs d'ingrés de Marian Batllés i Bertran de Lis (1902), d'Eusebio Oliver Aznar (1905) i de Josep Maria Bartrina i Thomas (1915). L'any 1910 en fou elegit president i, des del seu càrrec, s'esforçà a difondre sensibilitat i principis pel que fa a la lluita antituberculosa i la lluita contra el càncer d'úter.

El dia 7 de gener de 1913, Miquel Fargas, com a representant de la Reial Acadèmia a la comissió designada per a estudiar l'abastament d'aigües de Barcelona, pronuncià una transcendent conferència a l'Ateneu Barcelonès. Diuen que la Càtedra d'Higiene definia l'aigua potable com tota la que és incolora, inodora, cristallina i agradablement sàpida. Mentrestant, per exemple, l'estiu de 1911 es presentaren quatre focus de còlera a Catalunya (a Barcelona moriren unes vuitanta persones) i cada any de tres-centes a quatre-centes morien de febre tifoide a la nostra ciutat. La comissió, és clar, determinà que les infeccions eren hídriques, la qual cosa indignà els tèrbols beneficiaris d'uns interessos crematístics. La Joventut Nacionalista de la Lliga (amb Nicolau d'Olwer, Josep Carner, Manuel Carrasco i Formiguera) cregué que l'única manera de fer callar els sense escrúpols era difondre les raons de la comissió; la persona indicada era el professor Fargas, la tribuna fou l'Ateneu i *La Veu de Catalunya* el vehicle de difusió.

L'any 1914, a la Reial Acadèmia es proposaren de reelegir Fargas per a la presidència, però ell no ho acceptà; el cúmul d'activitats i segurament també una salut estantissa li ho desaconsellaven. Pensem que Fargas no defugia cap possibilitat de contacte amb les figures europees de l'especialitat i prenia molt sovint part activa en congressos

i reunions. S'estrenà —diríem— a Barcelona amb el Congrés de Ciències Mèdiques del 1888, simultani a l'Exposició Universal; l'any 1890, amb Robert i Cardenal, assistí al Congrés Internacional de Medicina de Berlín, que l'any 1893 tingué una nova edició a Viena —amb Fargas també present. L'any 1892 era a Brusselles en el Congrés d'Obstetrícia i Ginecologia, que es reedità l'any 1896 a Ginebra. Després fou present —i en alguns casos en qualitat de president— a Moscou, Madrid, Amsterdam, París, Roma, Lisboa, Saragossa, Budapest, València, Londres, ja que calia actualitzar el bagatge científic i contrastar els punts de vista. Era una dedicació tan total a l'especialitat, aquí i on fos, que l'any 1903 li permeté de publicar la seva gran obra: el *Tratado de ginecología*, de ressò internacional, que veié reeditada l'any 1910.

I a més calia exposar —on fos— les opinions. Com el dia 28 d'abril de 1911, que en ocasió del Segon Congrés Espanyol d'Obstetrícia, Ginecologia i Pediatria celebrat a Madrid, i per la seva condició de president del Congrés, fou rebut, amb companys de Junta, al Palau d'Orient per Alfons XIII, la reina, la reina mare i les infantes. Ni els reis, ni els uniformes, ni els salons no cohibien el doctor Fargas i, en comptes d'un parlament de circumstàncies, exposà que «els greus defectes de la Universitat no tenen remei si no és amb un règim d'autonomia que l'alliberi de la burocràcia dirigent que desconeix els problemes i retarda les solucions» (Moisès Broggi, *Reial Acadèmia de Medicina*, IV-VI, 1971). I aquestes mateixes idees, més desenvolupades —és clar—, foren el tema d'un discurs que es féu famós —encara que, com és habitual, no es traduí en resultats pràctics— pronunciat l'any 1915, una altra vegada davant d'Alfons XIII, al Senat. Fargas, des del 14, era senador en representació de la Universitat de Barcelona.

Fins que un dia Manuel Salvat i Espasa i Enric Ribas i Ribas cregueren que els metges no podien ésser absents, ni com a metges ni col·lectivament, en el ressorgiment cultural d'aquell començament de segle que Prat de la Riba personificava. Anaren a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques amb la proposta de la celebració d'una reunió dels metges catalans. L'Acadèmia acceptà la proposta i el dia 22 de juny de 1913 s'inaugurà el Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana, a la Facultat de Medicina, solemnement, sota la presidència de Miquel Fargas. Aquell dia va dir: «Avui fem el bateig científic d'un nou vingut, de l'ésser que amb el vostre treball heu engendrat; jo vos felicito a tots i vos dic que podeu sentir la joia i l'orgull de qui comença una obra bona.»

El Congrés havia reunit estudiosos de la salut procedents de les comarques catalanes, del País Valencià, de les Illes i del Rosselló. (Ara, com un homenatge a Fargas i als homes que com ell confiaren en les arrels, està en curs d'organització el setzè d'aquests congressos de metges i biòlegs des de la seva vuitena edició.)

Fou idea del president Fargas —la tasca és comuna, la responsabilitat és comuna— que els congressos següents fossin el punt de convergència de totes les societats mèdiques de les terres de llengua catalana, i per aquesta raó l'Acadèmia i Laboratori renuncià a llur organització i, un cop clausurat el Congrés, es procedí a la creació de l'Associació General de Metges de Llengua Catalana, que organitzà, fins al novè, els congressos posteriors.

Miquel Fargas i Enric Prat de la Riba

Miquel Fargas era dotze anys més gran que Prat de la Riba; no hi fa res: tots dos eren fills de Castellterçol, els unien una molt bona amistat i una comunitat d'idees.

Arribaren a una estreta col·laboració. Quan es dissiparen les expectatives de descentralització administrativa del general Polavieja —l'anomenat «regeneracionisme»— (octubre de 1899), molts dels seus simpatitzants (Bartomeu Robert i Miquel Fargas, entre altres) constituïren la Unió Regionalista, un grup que l'any 1901 es fusionà amb el Centre Nacional Català per formar la Lliga Regionalista. Les negociacions de la fusió foren responsabilitat de Fargas (per la Unió) i de Prat de la Riba (pel Centre). El primer president de la nova formació fou el doctor Robert, i els vicepresidents, Miquel Fargas i Narcís Verdager i Callís. Prat de la Riba en fou elegit secretari (Isidre Molas, *Lliga Catalana*).

I arribà l'any 1907, que per a la presidència de la Diputació de Barcelona fou elegit Prat de la Riba. I reelegit els anys 1909, 1911 i 1913. I, quan el 6 d'abril de 1914 es constitueix la Mancomunitat de Catalunya, Prat de la Riba n'és elegit president. Des de tots aquests càrrecs, en totes les tasques de govern relatives a qüestions sanitàries Prat de la Riba trobà en Miquel Fargas el conseller incondicional.

De les múltiples mostres d'aquest assessorament cal esmentar en primeríssim lloc l'impuls decisiu donat a la transformació radical de la Casa de Maternitat. Situem-nos: a partir de 1853, l'acabada de crear Casa Provincial de Maternidad y Expósitos, amb funcions només d'orfenat, era a l'Hospital de la Santa Creu. Molt aviat passà al tenebrós edifici del carrer de les Ramelleres, número 17, que, entre alguns altres «requisits», disposava del torn d'abandó. El 1878 fou adquirida la finca de mas Cavaller, a les Corts, i els nens grandets hi anaven a veure el sol cada dijous i cada diumenge. L'any 1884 s'hi instal·len i a les Ramelleres només hi queden els lactants, que l'any 1891 també són traslladats a les Corts, al mateix temps que la Secció de Maternitat —encara a la Santa Creu— va al carrer de les Ramelleres. Finalment, l'any 1896 les embarassades van també a mas Cavaller.

Aquests trasllats, però, no representen res més que un canvi de barri, perquè la Casa de Maternitat i Expòsits continua essent un recinte tancat a tota aportació provinent de l'exterior amb ganes de reforma, una mena de centre secret protegit per les lleis de l'Estat i absolutament clos a l'ensenyament i sense cap inquietud científica, i, a més, instal·lat en unes condicions deplorables. La insistència de les crítiques i dels suggeriments, mantinguda durant anys, del professor Fargas acabà essent escoltada.

Al cap d'uns quants anys, però. L'any 1913, per exemple, el 31 d'octubre es reuneix la Junta de Govern de la Casa Provincial de Caritat i de Maternitat i Expòsits. Prat de la Riba la presideix i Miquel Fargas —membre de la Junta— diu: «No cal que es molestin: l'edifici de la Maternitat no cal tornar-lo a veure, és impossible de fer-hi res, puix el seu estat és pèssim, precisant, per tant, tirar-lo a terra i fer-ne un de nou. [...] El desig de la Junta —a més de veure una instal·lació material digna— hauria d'ésser modificar l'organització actual per la de porta oberta, excepció feta dels casos en què la reserva continuï essent necessària.»

Al cap de dos mesos, Miquel Fargas presentava l'esquema d'un projecte per al que ell batejà Institució Maternal Catalana. I, al cap de quatre mesos més, presentà uns plànols.

En una carta dirigida a l'Ajuntament de Barcelona, el 24 d'abril de 1914 —pocs dies després de la constitució de la Mancomunitat—, diu: «[...] que la Institució Maternal Catalana sigui, a l'ensems que un refugi —que com a obra benèfica existeix ja ara en forma rudimentària—, una escola d'estudis superiors a semblança d'algunes existents en capitals semblants a Barcelona, i sobretot una fundació que, amb porta oberta, pugui servir perquè en ella trobin, principalment les classes humils de la societat, totes aquelles garanties que la ciència pot donar avui per a aminorar els perills de l'infantament.»

L'any 1915 la Mancomunitat aprova el projecte de construcció de nous edificis. Tot i una Europa en guerra, el metge de la Maternitat Ricard Zariquiey i l'arquitecte provincial Josep Bori i Gensana, delegats per la Mancomunitat, visiten les millors maternitats d'Europa i el 5 de novembre lliuren una memòria completa d'allò que inajornablement caldria fer.

Ara bé, Fargas moria l'any 1916 i Prat de la Riba el 1917. Foren seguides les directrius de Fargas, sí, però amb Fargas i Prat havia desaparegut l'apassionat entusiasme. L'any 1921 foren inaugurats els pavellons Prat de la Riba —els que donen a la Travessera— i fins al 1925 no és inaugurat l'anomenat pavelló Rosa. I la Maternitat, tot i l'enorme millora d'instal·lacions, no acabà d'ésser mai la Institució Maternal Catalana somiada per Fargas.

I ara, l'Institut

«Era l'any 1907 que Enric Prat de la Riba, tot just enlairat a la Presidència de la Diputació de Barcelona, fundava l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, al qual assenyalava com a funció primordial “la superior investigació científica de tots els elements de la cultura catalana”», comença dient el llibre commemoratiu *Els seus primers XXV anys*. L'Institut començà amb el que és ara la Secció Històrico-Arqueològica i l'any 1911, quan fou decidit d'eixamplar el ventall científic, foren creades la Secció de Ciències i la Filològica.

L'any 1910, Prat de la Riba havia adreçat a la Diputació de Barcelona una memòria on justificava la necessitat d'una Secció de Ciències amb aquestes paraules: «Els estudiosos acoblats en aquesta Secció, a més dels treballs d'investigació personal i la mútua col·laboració en les tasques científiques, a més d'establir la instrumentació necessària per a moltes de les recerques científiques modernes —que sigui desconeguda encara a Barcelona—, donaran unitat d'impuls a les iniciatives escampades, relligant harmoniosament les institucions i fundacions ja existents.»

El 14 de febrer de 1911, la Diputació publicà el dictamen-acord d'ampliació de l'Institut en què, a més d'assignar a les noves seccions les missions corresponents, en designava els membres.

Els primers membres de la Secció de Ciències foren Josep M. Bofill i Pichot, Pere Coromines, Eugeni d'Ors, August Pi i Sunyer, Esteve Terrades i Ramon Turró, amb Miquel A. Fargas com a president.

De l'actuació de Fargas a l'Institut, August Pi i Sunyer, quan «amb el cor tremolós i els ulls en llàgrimes» en plorava la desaparició, en deia: «L'Institut, la direcció permanent de les tasques d'una de les seves seccions i periòdica de tota la fundació, havia de trobar en ell un fervent. S'hi donà amb tot l'esperit. [...] Perquè el doctor Fargas era, dins la seva aparença freda, en la seva correcció acadèmica, un fort sentimental. Fins a morir l'hem vist jove, malgrat els anys i malgrat la malaltia. En l'Institut, en l'Acadèmia de Medicina, en la Facultat representava sucosament els interessos dels joves, els interessos vius, desinteressat sempre i sempre entusiasta» (August Pi Suñer, «Miquel A. Fargas», *Arxius de l'Institut de Ciències*, any iv, núm 1).

August Pi i Sunyer parla de la «direcció periòdica de tota la fundació», perquè Fargas havia presidit l'Institut. «L'existència de les tres Seccions va plantejar el problema de qui ostentaria la presidència de tot l'Institut, problema que fou resolt establint un torn quadrimestral dels presidents de les Seccions» (Miquel Coll i Alentorn, «Els primers setanta-cinc anys de l'Institut d'Estudis Catalans», *Nadala*, núm. 15, 1981, de la Fun-

dació Jaume I). Aquesta presidència rotatòria fou vigent fins al 1939 i, després de la guerra, fins al 1968, en què fou elegit president Jordi Rubió i Balaguer.

El dia 28 de maig de 1914, al segon pis del Palau de la Generalitat, entrant pel carrer del Bisbe, tenia lloc la inauguració de la Biblioteca de Catalunya. La presidència de l'Institut corresponia a Miquel Fargas, que, naturalment, presidia l'acte, acompanyat de Prat de la Riba —president de la Mancomunitat des de feia un mes i mig—, de Pich i Pon —un alcalde accidental que probablement es preguntava què n'havien de fer, de tants llibres—, del rector de la Universitat, Valentí Carulla: del president de la Secció Històrico-Arqueològica, Antoni Rubió i Lluch; i del de la Filològica, Antoni Maria Alcover.

El secretari de l'Institut, Eugeni d'Ors, referí unes paraules de Joan Maragall relatives a «la joventut de Catalunya, friso de saber i d'estudi»: «A aquesta joventut, lo primer que li cal és aigua per a la seva set, llibres per al seu afany d'estudi, una biblioteca digna d'una ciutat moderna, com sembla que Barcelona vol ésser.» I el secretari, en el seu parlament, hi afegí: «Però la Biblioteca és feta, Senyors. Ara ja tenim aigua per a la set.»

El final

A la rambla de Catalunya, 47, a casa del doctor Fargas, es preparava una festa en honor seu. Un ictus, una hemorràgia bulbar, sobtadament, se l'endugué per sempre. Era el 22 de febrer de 1916; tenia cinquanta-set anys.

Condolguets, li digueren adéu l'Institut, la Societat de Biologia, l'Acadèmia i Laboratori, la Reial Acadèmia, un seguit d'altres institucions i totes les persones que veneraven l'esforç, la rectitud, la noblesa de cor i la fidelitat d'«aquell home que venia del llunyà i rústec camp on llüien el sol i la veritat», com digué Manuel Salvat. I els *Treballs de la Societat de Biologia*, en el seu volum de l'any 1916, digueren: «L'obra d'en Fargas és de les primeres i més fecundes en el nostre renaixement. Descansi en pau el Mestre eminent i sigui el seu exemple estímulo de treball i font d'entusiasme, sempre renovellat!»